

Aki egyszer kivételezett, az mindig kivételezett

Panaszkodnak a dimitrovgradi vámosok, hogy Kertes korrupt embeleihez ma sem mer senki nyúlni, élik világukat, viszont akik nem tartoztak a csoportjához, hanem tisztességgel végeztek és végzik ma is a dolgukat, ha rászolgálnak, ha nem, rendre fegyelmezik őket. S aligha Dimitrovgrad az egyetlen határátkelőhely, ahol ez a bántó megkülönböztetés tapasztalható.

Mert aki egyszer kivételezett, az mindig kivételezett. Ezt Branislav Čanak, a Függetlenség szakszervezet elnöke mondta még a jómúltkoriban, de nem a vámosokra, hanem a Pink Televízióra vonatkozóan. Tudvalevő, hogy ez a népmétélyező, turbfolk muzsikát töméntelen mennyiségben sugárzó elektronikus médium a miloševići rezsim hasznélvezője volt. Tulajdonosa a diktátor idején betöltött kedvezményezett helyzetének köszönhetően tett szert mesés vagyona, építhette ki tévébirodalmát, terjeszthette ki a műsorsugárzást az egész országra. Mit ad Isten, az extraprofitra kivetett adó megfizetésével továbbra is lovon van, azaz az új hatalomnak is a kedvezményezettje. Őt tisztelte meg annak idején elsőként látogatásával a művelődési miniszter is. Minthogy a műsorszóró törvényt még mindig nem hozta meg a szerbiai parlament, azok a médiumok, amelyek a régi rendszerben privilegizálva voltak, privilegizáltak maradtak a változás után is. Ezt a lesújtó ténytet a 021-es Rádió minden áldott nap bemondja délutáni vajdasági híradója előtt, de hasztalan, vádló megállapítása pusztába kiáltó szó marad. Mert aki egyszer kivételezett, az mindig kivételezett.

A kivételezés már az iskolában elkezdődik: aki az első osztályban a tanító néni kedvence, az kedvenc marad végig. Ha a kitűnő tanuló nem készült, elnézőbbek vele, ha viszont a gyöngébb tanuló ötösrre tudja a leckét, ritkán lesz belőle kitűnő, mert beskatulyázták egy alacsonyabb kategóriába, s onnan aztán ugyanannál a tanítónál, tanárnál szinte lehetetlen kikecmeregni. A munkahelyen és a társadalmi ranglétrán folytatódik a beskatulyázás. Aki egyszer fölültek a lóra – pontosabban fogalmazva: akik alá lovat adtak – azok nyeregben maradtak, történhetett itt időközben egynéhány változás. Aki lovon voltak a hetvenes években és a nyolcvanas években, azok végiggaloppolva a kilencvenes évek minden akadályán, játszi könnyedséggel átűgettek a harmadik évezredbe. Nem számított akadálnak 2000. október 5-e! Könnyedén átugrották, s újra – ha nem hatalmon, akkor hatalomközelben – élveznek minden privilégiumot. Aki ugyanis privilegizálva voltak a régi rezsimben, ha rászolgáltak, ha nem, most is privilegizálva vannak.

Persze ez a mindennapi életre, s nem a magas politikára vonatkozik, ott ugyanis a választásokkal történt személycsere, csak nem elegendő, s a tényleges változáshoz olyannyira szűkséges szemléletváltás nem következett be. Leváltások is voltak, csak nem mindig megfelelő időben és módon, mint

most Pavković tábornok esetében, akit október 5-e után azonnómód meneszteni kellett volna sokakkal együtt – s talán akkor más szinten is több személycsere történik – most viszont leváltásának módja meglehetősen kiélezte a már különben is kiéleződött helyzetet. Ha a szövetségi államelnök kezében a hadsereg, a köztársasági kormányelnök kezében pedig a rendőrség, nem nehéz elképzelni, milyen veszélyt rejt magában ez a kiélezett megosztottság a még mindig lőporos Balkánon.

De hagyjuk a magas politikát! A médiumokról szoltunk az előbb, lásuk saját brancsunkat. Egyre gyakrabban emlegetik az átvilágítást az újságírókkal kapcsolatban is, de minthogy az egykori háborús uszítók és hazugságfabrikálók közül nagyon sokan ma is menők a szakmában, aligha lehet tisztességgel véghezvinni. De más problémák is nyomasztanak. Nagy bajok vannak a munkamorállal. Akad például olyan újságíró, aki egyenesen a Guinness-féle rekordok könyvébe való: csaknem egy éve csupán annyi köze van a saját lapjához, hogy felveszi a fizetését, írni viszont két másik újságba ír –, feltehetőleg nem ingyen. Közben nem egy kollegája kinkeserves munkával sem kap a lapnál akkora fizetést, mint ő. S még lapszálni sem mernek, mert röpülnének a munkahelyükről.

A mindenkori kivételezett viszont büntetlenül megteheti. Az új gazdasági szellemmel és munkamorállal szöges ellentétben álló, etikátlan magatartása azonban nem csak őt minősíti – sőt, őt minősíti a legkevésbé –, hanem azokat, akik hagyják: a lapvezetést. De pártjának csúcsvezetőségét is, amelynek oszlopos tagja. E csúcsvezetés emi-nens képviselői ugyanis azzal tömik a többi újságíró fejét, hogy ha majd többet és jobban dolgoznak, nagyobb lesz a fizetésük. O tempora, o mores! Aki netán azt hitte, hogy az egypártrendszer megdöntésével és a miloševići rezsim elsőprésével befelelgett a munkahelyen a pártbeli privilégiumoknak, az hagyjon fel minden reménnyel. Aki egyszer kivételezett, az mindig kivételezett.

De meg is fordítható a dolog: akit egykoron nem hagytak szóhoz jutni, annak most is kuss. Akit hajdan háttérbe szorítottak, eltapostak, elgáncsoltak, azok tehetnek ma bármit, bizonyíthatnak bárhogyan, nem tudnak feltápáskodni ma sem. Mert nem hagyják őket. A régi szemléletmód él ma is. Ezt a méltánytalanságot alighanem **Eörsi István** szemléltette a leg-szebben, igaz, nem a mindennapi életre, hanem az írókra vonatkozóan, de megállapítása általános érvényű: „A presztízs fontosabb a teljesítménynél. Aki babért szerzett, azt babérkoszorúsnak kezelik, még ha díszének utolsó levelét is rég belefőzte már a babfőzelékbe. Aki viszont valamiért lecsúszott az elismerésről, és belekerült a sikertelenek skatulyájába, az bárhogy dörömböl belülről, csak annyit ér el, mintha mélyre ázott koporsóból keredzkedne ki.”

SERER Lenke